Culture and Folk Literature
E-ISSN: 2423-7000
Vol. 9, No. 42
January – February *2022*
Research Article

Fertility Myth and Rain-Seeking Rituals in Larestan (Lar, Sahraye Bagh, Hormoud, Dehkoyeh, Beriz, Kurdeh)

Azim Jabbareh Naserou[*1], Aaref Fazli[2]

Received: 22/10/2021
Accepted: 20/12/2021

* Corresponding Author's E-mail: azim.jabbareh@jahromu.ac.ir

Research background

So far, no attempt has been made to introduce the mythological beliefs of the people of Larestan, and only the language, dialect, history, and culture of Larestan have been studied. In relation to the myth of fertility, articles have been written, some of which could be mentioned, for example: Firoozmandi et al. (2012) in the article *A local narrative of the myth of the goddess of fertility in Lorestan*. The legend of the girl Dal has been studied from the perspective of the goddess of fertility. Jafari (2003) in his article *Horse and rain-making in the mythology of ancient Iran*, has studied the economic and social importance of the horse in the life of Iranians and its relationship with mythology. Ahmadi Birgani (2018) in the article *Shesh Dalu symbol of the goddess of water and the god of rain*, has studied the Bakhtiari people as one of the rich sources of ancient Iranian myths and rituals. Hassannejad et al. (2015) in the article *Fertility myth and mythical allusions in the keyhole* have studied the keyword novel based on the infrastructure of the fertility myth. Papli Yazdi and Jalali (1999) have studied these rituals in the article *Rain-seeking rituals during droughts*. Rezaei Dasht Arjaneh et al. (2016) in the article *Fertility myths in the legends of Chaharmahal and Bakhtiari, Lorestan and*

1. Associate Professor of Persian Language and Literature, Jahrom University, Jahrom, Iran (Corresponding author)
http://orcid.org/0000000300432199
2. MA in Persian Language and Literature, Jahrom University, Jahrom, Iran
http://orcid.org/0000000212361765

Culture and Folk Literature
E-ISSN: 2423-7000
Vol. 9, No. 42
January – February *2022*
Research Article

Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces by examining the themes of the fertility myth in the legends of this region. The provinces have achieved three patterns of birth, death and rebirth of the vegetable god, the pattern of the hero / demon-killer, and the pattern of the hero / god-dragon-killer.

Goals, questions and research methods

In this article, the authors have tried to examine the reflection of mythological themes and patterns in the beliefs of the people of Larestan region about fertility myths and rain-seeking rituals emphasizing illiterate and ancient people. First, myths, stories, and rain-seeking rituals were recorded in the field, using indigenous and ancient peoples, and then, using library sources, the mythological themes related to beliefs were extracted. This has been done through a descriptive-analytical manner.

The present article seeks to answer the following questions: What is the place of the fertility myth in Larestan and what is the function of this myth? Are there any beliefs in the fertility myth of Larestan that are related to the fertility myths of the nations? What is the position of the people's beliefs of the region in this regard in their lives? What do the people of Larestan do to have rain during the drought? What are the rain-seeking rituals in Larestan?

Main discussion

In the fertility myth of Larestan region, there are five aspects which are:

1. Varzva (bull): The following points can be said about the role of Varzava in the fertility myth of Larestan. a. When sacrificing, Varzava was taken to a spring and the source of water was usually a reservoir or spring, because there is no natural source in Larestan that comes from the heart of the earth and is not the result of rainwater or

Culture and Folk Literature
E-ISSN: 2423-7000
Vol. 9, No. 42
January – February 2022
Research Article

groundwater. b. People believe in the coming of rain and their lucky relationship with Varzva after the sacrifice, and tie a member of it to Varzva's thigh. The non-sacrifice of Varzva is due to its dignity, honor, and sanctity among the people, and this belief in Larestan is another reason for the connection with the myth of Sirishuk or Hazyush, the last sacrificial cow, which was mentioned earlier.

2. Indra: The following points can be said about Indra's role in the fertility myth of Larestan. a. According to the people of Larestan, Indra is a rainy black cloud that causes fertility. b. In this region, Indra is visible in two Iranian and Indian mythological groups. Indra's anger and the sending of torrential rains in the belief of the people can be considered as his Iranian delegation, which is disrupting order and destroying human beings. Indra's mission in Indian mythology is also evident in the belief of the people that are fighting the demon of drought and the liberation of the waters. c. Another symbol related to water is Ab Anbar, which has a very important role in the lives of the people of Larestan. The water reservoir has a sacred aspect and is one of the cleanest places to store water.

3. Crow: The crow is not considered a fertility god in the beliefs of the people in Larestan and mythology; but it is a symbol of fertility, as if it is rushing to aid the god of fertility.

4. Tishtar: According to the people of Larestan, a goat that is about to become pregnant and has not reached the stage of calving is called Tishtar. In the belief of the people, despite the high value and rank, this God has taken on an earthly and material aspect and has lost his divine aspect. In other words, Tishtar has risen from the rank of deity in Persian mythology to the stage of Freud in the mythology of this region.

5. Anahita: In the fertility myth of Larestan, Anahita is the fifth pillar of fertility. Due to the special climate of Larestan and the reliance of people's livelihood on agriculture, water has been of great

Culture and Folk Literature
E-ISSN: 2423-7000
Vol. 9, No. 42
January – February *2022*
Research Article

vital importance and has placed Anahita in a position beyond Varzva, Indra, Crow and Tishter.

Rain-seeking rituals in Larestan

In this area, three rituals were performed, which are: A) Keble Doa, B) Lellah Lellah Baru Beda, and C) Khasa Neshu

Conclusion

Research findings show that Varzova, Indra, Crows, Tishter, and Anahita are the five pillars of fertility myth in Larestan.

People have beliefs about Varzava, also known as Ziwash, which are related to fertility, including: When Varzva was sacrificed, it was taken to the source of water; Varzova or a big cow caused fertility, and the weight loss was one of the dry factors. Sally knew Varzva would not be sacrificed, because it was the cause of sustenance, goodness, and blessings, they were saddened by Varzva's death, and they buried Varzva.

Indra's selfishness is reflected in Iranian and Indian mythologies, disrupting order and destroying human beings, and fighting the demon of drought and liberating water in the Larestan region, respectively. Indra is believed by the people of Larestan in the form of rain clouds and horses. They ask Indra for rain and they are afraid of her, because in times of rage, he sends down torrential rains, lightning is his weapon. Horse chirping is considered a sign of rain, and Indra in this regard is considered a barrier to drought.

The crow is not considered a god of fertility, but people believe that it is a sign of fertility, observing of which causes the good news and the coming of rain.

Tishtar has taken on a material aspect among people and is sacrificed every year to strengthen the goddess of water. Sacrificing Tishtar next to the source of water to increase the power of the water

Culture and Folk Literature
E-ISSN: 2423-7000
Vol. 9, No. 42
January – February *2022*
Research Article

goddess indicates the high status of Anahita, and the source of water is at the top of the pyramid of fertility myth in the region. On the other hand, the dry climate, drought, dependence on water, the need for rain to continue living, and earning a living have led to the formation of rain-seeking rituals. Rain-seeking rituals in Larestan region happen through: a) Keble Doa, b) God bless the rain, c) Cluster indication. The ritual of Keble Doa had a general aspect, in which people went to the desert barefoot and prayed for the rain to come. In Allah Bade Barun, they recited a local poem aloud; a group of children and young people went to the door of the house, got wheat or barley and made offerings for the coming of helium rain. In the ritual of clustering, people connected the wheat clusters in a circle with a string and hanged it in the house, believing that the wind blows and the clusters fall to the ground, which is the reminiscent of rain falling from the sky.

دوماهنامهٔ فرهنگ و ادبیات عامه
سال ۹، شمـارهٔ ۴۲، بهمن و اسفند ۱۴۰۰
مقالهٔ پژوهشی
DOR: 20.1001.1.23454466.1400.9.42.1.5

اسطوره باروری و آیین‌های باران‌خواهی در لارستان

(لار، صحرای باغ، هرمود، دهکویه، بریز، کورده)

عظیم جباره ناصرو*[۱]، عارف فضلی[۲]

(دریافت: ۱۴۰۰/۰۷/۳۰ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۹/۲۹)

چکیده

افسانه‌ها و داستان‌ها که عموم مردم آفریدگان آن هستند، بستر مناسبی برای واکاوی باورهای اساطیری هر قوم است. در منطقهٔ لارستان به‌دلیل وضعیت بد آب و هوایی، خشک‌سالی و کم‌آبی، باورها و اندیشه‌هایی دربارهٔ باروری و آیین‌های باران‌خواهی برجای مانده که میراث پیشینیان و دارای الگوهای اساطیری است. آمیزش این باورها با زندگی مردم گاه چنان است که بر همهٔ ارکان زندگی آن‌ها تأثیر می‌گذارد. هدف از پژوهش حاضر، دست‌یابی به الگوهای اسطورهٔ باروری و آیین‌های باران‌خواهی نمودیافته در منطقهٔ لارستان است. در این جستار، به روش میدانی و کتابخانه‌ای، داده‌ها گردآوری شده و با رویکرد توصیفی ـ تحلیلی اسطورهٔ باروری و آیین‌های باران‌خواهی در منطقهٔ لارستان واکاوی شده است. همچنین کوشش شده است اگر شباهت یا تفاوتی میان اسطوره‌های این منطقه و اسطوره‌های ایرانی و غیرایرانی

---

۱. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی دانشگاه جهرم، جهرم، ایران (نویسندهٔ مسئول)
*Azim.jabbareh@jahromu.ac.ir
https://orcid.org/ 0000-0003-0043-2199
۲. دانش‌آموختهٔ کارشناسی ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه جهرم، جهرم، ایران.
https://orcid.org/ 0000-0002-1236-1765

وجود دارد، بازنموده شود. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد اسطورهٔ باروری در منطقهٔ لارستان از پنج رکن ورزوا، ایندرا، کلاغ، تیشتر و اناهیتا تشکیل شده است که مردم منطقه، باورهای خاصی دربارهٔ هریک دارند. ازسویی‌دیگر، سه آیین «قبله دعا»، «الله بده بارون» و «خوشه نشان» بازماندهٔ آیین‌های باران‌خواهی در منطقهٔ لارستان است.

واژه‌های کلیدی: آیین، اسطوره، اناهیتا، ایندرا، تیشتر، کلاغ، لارستان، ورزوا.

۱. مقدمه

اسطورهٔ باروری به اندیشهٔ حیات باروری و ازسرگیری اشاره می‌کند و مبنای آن قربانی شدن یک ایزد یا ایزدبانو، یک شخص یا یک حیوان برای زندگی بخشیدن به موجودی دیگر است. لارنس کوپ[1] این الگو را ترجمان الگوهای آفرینش و قهرمان می‌داند و می‌نویسد: «در برخی از اسطوره‌ها می‌بینیم که یک قهرمان بعد از مرگ دوباره زنده می‌شود» (کوپ، ۱۹۹۷، ترجمهٔ دهقانی، ۱۳۹۰، ص. ۵۷). میرچا الیاده[2] اسطورهٔ آفرینش را اصل همهٔ اسطوره‌ها می‌داند، اما جیمز فریزر، اسطورهٔ باروری را کلید همهٔ نظام‌های اسطوره‌ای معرفی می‌کند:

> همهٔ ادیان در اصل، آیین باروری بوده‌اند، متمرکز بر گرد پرستش و قربانی کردن ادواری فرمانروای مقدس که تجسّد خدایی میرنده و زنده‌شونده، الوهیتی خورشیدی بود و به وصلتی رمزی با الههٔ زمین تن درمی‌داد و هنگام خرمن می‌مرد و به وقت بهار تجسد دوباره می‌یافت. این افسانه، عصارهٔ تقریبا همهٔ اساطیر عالم است (فریزر، ۱۹۸۷، ترجمهٔ فیروزمند، ۱۳۹۶، ص. ۷).

کوپ در مقایسهٔ نظر الیاده و فریزر، نظر الیاده را ترجیح می‌دهد، زیرا به باور او آیین باروری نمی‌تواند قبل از اختراع کشاورزی در عصر نوسنگی حدود ۸۰۰۰ق.م. به‌وجود آمده باشد و این آیین بسیار پیش‌تر از این تاریخ یعنی در ۴۰۰ق.م. به‌وجود آمده است.

وی الگوی باروری را به‌منزلهٔ یکی از الگوهای اساطیری در کنار الگوهای اساطیری دیگر دارای اهمیت می‌داند (کوپ، ۱۹۹۷، ترجمهٔ دهقانی، ۱۳۹۰، ص. ۶۰).

قدیم‌ترین سرگذشت خدایان و کهن‌ترین توجیهی که به آفرینش و ایجاد طبیعت و انسان شده است، در قالب افسانه و اسطوره بیان شده است. قرابت افسانه‌ها و اسطوره‌ها این امکان را به ما می‌دهد که ردّ پای بسیاری از اساطیر و آیین‌های کهن را در آن‌ها جست‌وجو کنیم. اسطوره در نظر انسان بدوی یک داستان راستین است. اساطیر هر قوم دارای نظام جامعی هستند که برای پیوند و ارتباط فرد و جامعه به‌کار گرفته می‌شوند و بازگشت همهٔ اساطیر به حاصل‌خیزی و باروری طبیعت است (در این باره ر.ک. وارنر، ۱۳۷۹، ص. ۱۶؛ بهار، ۱۳۹۰، ص. ۳۷۲؛ عفیفی، ۱۳۷۴، ص. ۱۳).

فولکلور یا فرهنگ مردم یکی از نخستین نمودهای زندگی انسان است که ارزشمندترین نهاد برای شناخت روش‌های زندگی، عواطف، باورها و اسطوره‌هایی است که هریک ویژگی‌های خاص خود را دارند. فولکور منطقهٔ لارستان نیز دربرگیرندهٔ اسطوره‌هایی است که با رمزگشایی آن‌ها می‌توان به چگونگی اندیشه و احساس، حالات روانی و شیوهٔ تولید آفرینندگان و دارندگان آن فرهنگ پی برد که امروزه گنگ و نامفهوم مانده‌اند.

> در دوران کهن، هرگونه رفتاری اعم از فردی یا گروهی، فکری و فیزیکی بشر را جزئی از رفتار و اندیشهٔ دینی و اعتقادی‌اش به‌شمار می‌آورند. درواقع آنچه را که امروز فرهنگ می‌نامیم در گذشته بیشتر ملهم از دین و مسائل ماوراءالطبیعه بود، خواه قدیمی و خواه پیشرفته، جملگی شامل یک سلسله باورهای مقدس می‌شد و زندگی فردی و اجتماعی فرد برمبنای دین، باورها، سنن و آیین‌ها شکل می‌گرفت (آخته، ۱۳۸۵، ص. ۱۳۱).

نگارندگان در این جستار کوشیده‌اند بازتاب بن‌مایه‌ها و الگوهای اساطیری در باور مردم منطقهٔ لارستان دربارهٔ اسطوره‌های باروری و آیین‌های باران‌خواهی را با تأکید بر افراد بی‌سواد و کهن‌سال بررسی کنند. نخست به روش میدانی و با بهره‌گیری از افراد

بومی و کهن‌سال، افسانه‌ها، قصه‌ها و آیین‌های باران‌خواهی ضبط شده و سپس با استفاده از منابع کتابخانه‌ای، بن‌مایه‌های اساطیری مرتبط با باورهای عامه استخراج و به شیوهٔ توصیفی ـ تحلیلی بررسی شده است.

جستار حاضر درپی پاسخ‌گویی به پرسش‌های زیر است: اسطورهٔ باروری در لارستان چه جایگاهی دارد و اضلاع این اسطوره چه کارکردی دارند؟ آیا در اسطورهٔ باروری لارستان باورها و اعتقادهایی وجود دارد که با اسطوره‌های باروری در اساطیر ملل مرتبط باشد؟ باورهای مردم منطقه در این باره، چه جایگاهی در زندگی آن‌ها دارد؟ مردم لارستان در زمان خشک‌سالی برای آمدن باران چه کارهایی را انجام می‌دهند؟ آیین‌های باران‌خواهی در لارستان چگونه است؟

اهمیت این گونه پژوهش‌ها در حفظ و ثبت باورهایی است که در آستانهٔ فراموشی و گاه نابودی قرار گرفته‌اند. از سویی با گسترش مدرنیسم و مظاهر آن در جامعه، رشد شهرنشینی، مرگ سال‌خوردگان و کهن‌سالان، بی‌علاقگی نسل جوان به افسانه‌ها و باورهای گذشتگان، این بخش غنی از ادبیات عامه در حال نابودی است. نگارندگان بر خود واجب می‌دانند برای حفظ بخشی از این گنجینه به قدر وسع بکوشند.

۱ـ۲. پیشینهٔ پژوهش

تاکنون هیچ‌گونه تلاشی برای معرفی باورهای اساطیری مردم لارستان، صورت نگرفته و تنها زبان، گویش، تاریخ و فرهنگ لارستان بررسی شده است. اقتداری (۱۳۳۴) در کتاب *فرهنگ لارستانی* حدود پنج هزار واژهٔ محلی و نکته‌های دستوری را ثبت کرده است. خنجی (۱۳۷۸) در کتاب خود با عنوان *گویش خنجی برمبنای دستور زبان لارستانی*، اسم، صفت، ضمیر، قید، حروف اضافه، حروف ربط، اصوات، ترکیب واژه‌ها و ساختار عبارات و جمله‌ها را توضیح داده است. مورخ لاری (۱۳۷۱) در اثر خود به‌نام *تاریخ لارستان*، مختصری درمورد زبان لاری سخن گفته است. اشمیت (۱۹۸۹) در کتاب *راهنمای زبان‌های ایرانی* به آواشناسی، صرف، فعل، نحو، ضمایر و حروف اضافه

در زبان لاری پرداخته است. مالچانوا (۱۹۸۲) زبان‌شناس روسی در کتاب *زبان لارستانی* مختصات زبان‌شناسی گویش لاری را در بخش‌های سیستم واکه‌ای و هم‌خوانی، پدیده‌های آواشناسی، صرف ریشهٔ اسامی، کلمه‌سازی، صفت، ضمایر و افعال بررسی کرده است. در پیوند با اسطورهٔ باروری نیز مقاله‌هایی نگاشته شده است که برای نمونه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود: بهمن فیروزمندی و همکاران (۱۳۹۱) در مقالهٔ «روایتی محلی از اسطورهٔ الههٔ باروری در لرستان» شخصیت دختر دال را در افسانهٔ دختر دال از منظر الههٔ باروری بررسی کرده‌اند. محمود جعفری (۱۳۸۲) در مقالهٔ «اسب و باران‌سازی در اساطیر ایران باستان» اهمیت اقتصادی و اجتماعی اسب در زندگی ایرانیان و رابطهٔ آن با اساطیر را بررسی کرده است. امین احمدی بیرگانی (۱۳۹۷) در مقالهٔ «شش دالو نمادی از الههٔ آب و ایزد باران» قوم بختیاری به‌منزلهٔ یکی از منابع غنی اسطوره‌ها و آیین‌های کهن ایرانی را بررسی کرده است. حبیب حسن‌نژاد و همکاران (۱۳۹۷) در مقالهٔ «اسطورهٔ باروری و اشارات اسطوره‌ای در کلیدر» رمان *کلیدر* را براساس زیرساخت اسطورهٔ باروری بررسی کرده‌اند. محمدحسین پاپلی یزدی و عباس جلالی (۱۳۷۸) در مقالهٔ «آیین‌های باران‌خواهی در زمان خشک‌سالی‌ها» به بررسی این آیین‌ها پرداخته‌اند. محمود رضایی دشت‌ارژنه و همکاران (۱۳۹۹) در مقالهٔ «اسطوره‌های باروری در افسانه‌های استان‌های چهارمحال و بختیاری، لرستان و کهگیلویه و بویراحمد» با بررسی بن‌مایه‌های اسطورهٔ باروری در افسانه‌های این استان‌ها به سه الگوی تولد، مرگ و زندگی دوبارهٔ ایزد نباتی، الگوی پهلوان/ ایزد دیوکش و الگوی پهلوان/ ایزد اژدهاکش دست یافته‌اند.

۲. اسطورهٔ باروری

اقتصاد لارستان از دیرباز مبتنی‌بر کشاورزی و دامداری است و باران برای کشاورزان و دامداران این منطقه اهمیت ویژه‌ای داشته و هنوز نیز دارد. این امر سبب تقدس عناصر دخیل در باروری و کشاورزی شده است.

در اسطورهٔ باروری منطقهٔ لارستان پنج رکن دیده می‌شود که عبارت‌اند از:

۲ـ۱. ورزوا (گاو نر)

این واژه در فارسی میانه به‌شکل warz g (گاو نر) و مرکب از warz (ورز) و g w (گاو) است. «ورزِ» (warz) فارسی میانه در ایران باستان به‌شکل -varza و مشتق از ریشهٔ -varz (ورزیدن، کارکردن)، در اوستایی به‌شکلvarɣza (کار و فعالیت) و varɣz (ورزیدن و کار کردن) و در فارسی باستان به‌شکل -vard (کار کردن) آمده است. گاو (g w) فارسی میانه در اوستایی به‌شکل -gav و در فارسی باستان به‌شکل gav آمده است (Mackenzie,1971, p.99; Bartholme,1961, p. 505; kent,1953, p.183).

در لارستان ورزوا اهمیت ویژه‌ای برای شخم زدن و آماده کردن زمین کشاورزی داشته است. امروزه با وجود دستگاه‌های پیشرفته و مدرن، باز هم ورزوا جایگاه مهمی در فعالیت‌های کشاورزی لارستان دارد. چهار ویژگی اساسی برای ورزوا برشمرده می‌شود: جثهٔ بزرگ، نرینه بودن، توان باربری و سبب خیر و برکت بودن. علی طاهری دربارهٔ ورزوا می‌گوید: «ورزوا کِ ذَیوش هم شو اَگُت از ورزش و ورزیدگی دا و ایی اسمِ هَمِنا انتخاب نَبدِ بَرِ هَمی وجودُش در زندگی مردم خیلی مهم هان»[۳].

برگردان: ورزوا که به آن ذیوش هم می‌گفتند، از ورزش و ورزیدگی می‌آید و این اسم برای همین انتخاب شده است؛ برای همین وجودش در زندگی مردم خیلی مهم است.

به‌نظر می‌رسد که ذیوش همان هَذَیوش (گاو آسمانی) در اساطیر ایرانی باشد که با گذشت زمان صامت + مصوت (هَ) حذف شده است. نگاهی به اساطیر ایران نشان می‌دهد که «هنگامی که نخستین قطرات باران فرود آمد، زمین به هفت بخش تقسیم شد. بخش میانی، خونیرث، نیمی از همهٔ زمین را تشکیل می‌دهد و شش قسمت دیگر که خونیرث را احاطه کرده‌اند، همهٔ «کشور» خوانده می‌شوند. آدمیان قادر نبودند که از

ناحیه‌ای به ناحیهٔ دیگر بروند، مگر سوار بر پشت گاوی آسمانی به نام سریشوک یا هَذَیوش» (هینلز، ۱۹۷۵، ترجمهٔ آموزگار و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۳۱).

یوسف دهقان دربارهٔ ورزوا و ارتباط آن با باران می‌گوید:

> به هر گاوی ورزوا نمی‌گفتند؛ گاوی ورزوا نام داشت که جثهٔ عظیمی داشت و مردم ورزوا را تا زمان شخم زدن زمین از چشم یکدیگر پنهان می‌کردند، زیرا اعتقاد داشتند که اگر ورزوا لاغر شود آن سال باران خوبی نخواهد آمد و شاید اصلا باران نمی‌آمد. واقعاً همین اتفاق می‌افتاد برای همین هر سال پس از شخم زدن زمین به ورزوا می‌رسیدند.

از گفتهٔ وی دو مطلب اساسی برداشت می‌شود: ۱. شاید بتوان گفت پنهان کردن ورزوا از دسترس مردم، بازماندهٔ آیین مراقبت «گوپت شاه» از «سریشوک» است. در بازسازی جهان و جاودانه شدن همهٔ انسان‌ها، سریشوک آخرین حیوانی است که قربانی می‌شود» (هینلز، ۱۹۷۵، ترجمهٔ آموزگار و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۳۱).

۲. پنهان کردن ورزوا از دسترس مردم در منطقهٔ لارستان یادآور حفظ و حراست از گاو در آیین زرتشت است؛ زرتشت، کشندگان گاو را دیوان و اهریمنان معرفی می‌کند و جم را به سبب اینکه خوردن گوشت را به مردم آموخت، سرزنش کرده است (ر.ک. خسروی، ۱۳۸۳، ص. ۸۸؛ دوستخواه، ۱۳۴۳، ص. ۴۹؛ راشد محصل، ۱۳۶۶، ص. ۲۰).

بی‌بی‌زری دربارهٔ ورزوا و ارتباط آن با سرچشمهٔ آب و مراسم قربانی می‌گوید:

> قبل از شخم زدن زمین تیشتر یا خروسی سر چاه یا آب‌انبار که سرچشمه آب بود، قربانی می‌کردند. ورزوا سر چاه بود تا از آب زلال بخورد و شخم زدن زمین را شروع کند. هنگام شخم زدن زمین به یاد دارم که یک عضو از هر حیوانی که قربانی می‌شد و معمولاً پای تیشتر بود را به ران ورزوا می‌بستند. چرا؟ زیرا با ریختن خون قربانی روی زمین جانوران موذی از بین می‌رفتند؛ زمین بارور می‌شد و باران می‌آمد. خلاصه اینکه هر کسی ورزوا داشت برای خودش شاهی بود و

شاهی می‌کرد. هیچ وقت ورزوا قربانی نمی‌شد، زیرا سبب خیر و روزی بود و اگر ورزوا را قربانی می‌کردند باعث ازبین رفتن رزق و روزی از روستا می‌شد.

دربارهٔ نقش ورزوا در اسطورهٔ باروری لارستان نکات زیر گفتنی است: ۱. هنگام قربانی کردن، ورزوا را به سرچشمهٔ آب می‌بردند و سرچشمه آب معمولاً آب‌انبار یا سرچاه بوده است، زیرا سرچشمهٔ طبیعی که از دل زمین بجوشد و حاصل آب باران یا آب‌های زیرزمینی نباشد، در لارستان وجود ندارد. ۲. اعتقاد مردم به آمدن باران و ارتباط بخت خویش با ورزوا پس از قربانی و بستن عضوی از آن به ران ورزوا ممکن است برگرفته از جوامع گله‌دار بدوی باشد که گاو را همان ابر باران‌زا می‌دانستند و مانند خدایی می‌پرستیدند:

ورزوا یا قوچ در نظر آنان نمایانگر آسمان ـ خدای مذکر بود. هم او بود که باران را به چراگاه‌ها نازل می‌کرد و آنان امعا و احشا قربانی‌هایی را که نثار این خدا می‌کردند، به فال نیک می‌گرفتند (ژیران، ۱۹۷۳، ترجمهٔ اسماعیل‌پور، ۱۳۷۵، ص. ۱۱).

۳. پاشیدن خون قربانی روی زمین در باور مردم باعث باروری زمین می‌شده است و عضوی از قربانی را به‌منزلهٔ نشانه برای جاری کردن خون به ران ورزوا می‌بسته‌اند، زیرا در باور آن‌ها رنگ سرخ خون به‌دلیل نیرو، قدرت و بخشش، نماد زندگی و مایهٔ باروری و برکت است. «باور داشتن به برکت قرمزی خون که اصل جان است» (دوبوکور، ۱۹۳۱، ترجمهٔ ستاری، ۱۳۷۶، ص. ۱۲۴) عملی اعتقادی و برگرفته از آیین‌های اسطوره‌ای است. خون در باورهای باستانی و اسطوره‌ای، نماد زندگی، باروری و تجدید حیات دانسته می‌شد. بنابراین، نوشیدن آن، مالیدن یا گذشتن از روی آن را مایهٔ توانایی می‌پنداشتند (ر.ک. هال، ۱۹۹۴، ترجمهٔ بهزادی، ۱۳۸۳، ص. ۲۴۳؛ شمیسا، ۱۳۸۷، ص. ۸۱).

در یشت‌ها نیز به قربانی حیوانات و ریختن خون آن‌ها اشاره شده است (پورداوود، ۱۳۷۰، ص. ۲۴۰). پس از ظهور زرتشت و مخالفت او با قربانی خونی، ریختن آب،

شراب، شیر و عسل بر خاک برجای ماند. به عقیدهٔ ایرانیان باستان «خونی که به یاد بغ مهر و ایزدان دیگر بر زمین سرد و افسرده ریخته می‌شد، جنبش و رویش را برای زمین و جهان هستی به‌بار می‌آورد. زمین نیز شور و مستی می‌کند. سرمایهٔ خود را در طبق اخلاص می‌گذارد و آن را رایگان در دسترس همگان قرار می‌دهد» (نجمی، ۱۳۹۴، ص. ۳۵۷). رویش به‌سبب جرعه‌افشانی، یادآور این داستان باستانی است: «در آغاز آفرینش هنگامی که گاو یکتاداد قربانی می‌شود، خونش بر زمین می‌ریزد و انواع گیاهان و غلات به‌وجود می‌آید و موجب برکت و باروری زمین می‌گردد. این آفرینش دوباره که از خون گاو نخستین ممکن شده است، در *بندهشن* از آنِ اهورامزداست» (دادگی، ۱۳۹۰، ص. ۷۰).

۴. قربانی خروس افزون‌بر منطقهٔ لارستان در میان ایرانیان باستان نیز رایج بوده است. خروس حیوانی مقدس است که وقف خورشید شده است. در سوگ سیاوش در بخارا از قربانی شدن خروس، یاد شده است:

> و هم در این حصار، بدان موضع که از شرق اندرایی، اندرون کاه‌فروشان و آن را دروازهٔ غوریان خوانند، او را آنجا دفن کرده‌اند. مغان بخارا بدین سبب آن جای را عزیز دارند و هر سالی هر مردی آنجا یکی خروس برد و بکشد، پیش از برآمدن آفتاب، روز نوروز (نرخشی، ۱۳۱۷، ص. ۲۸).

هنوز هم در برخی از مناطق که در گسترهٔ فرهنگ ایرانی هستند، غذایی که از خروس پخته می‌شود، غذایی مقدس به حساب می‌آید. برای نمونه می‌توان به شیعیان هزارهٔ لقمان اشاره کرد. «آن‌ها برای نوروز خروس سفیدی را می‌کشند و در خراسان آب‌گوشتی به‌نام آب جوجه‌خروس به شیوهٔ دقیق جادویی برای نوروز تهیه می‌شده است» (کراسنوولسکا، ۱۹۷۰، ترجمهٔ متحدین، ۱۳۸۲، ص. ۱۰۴). در فرهنگ مزدیسنا، خروس مقدس است و به فرشتهٔ بهمن اختصاص دارد.

کیومرث سفارش کرد که سیامک را با ماکیان و خروس سفید دارند تا دیوان او را گزند نکنند و در سیر عجم هست که دیوان آگاه شدند که او پدر همهٔ شاهان است، تدبیر هلاکش کردند ماری را بگرفتند و در خانهٔ سیامک افکندند، چون خروس سپید مار را بدید، بانگ می‌کرد، غلام آگاه شد، مار را بکشت (بلعمی، ۱۳۵۳، ص. ۱۱۷).

۵. قربانی نکردن ورزوا، به‌دلیل شأن، شوکت و تقدس آن در میان مردم بوده است و این باور در لارستان دلیل دیگری برای ارتباط با اسطورهٔ سریشوک یا هذیوش، آخرین گاو قربانی، است که پیش‌تر به آن اشاره شد.

سکینه غفوری طی مصاحبه‌ای دربارهٔ ورزوا و باورهای مردم می‌گوید:

اگر ورزوا می‌مرد اهالی روستا نارحت می‌شدند؛ احساس گناه می‌کردند و برای نرفتن روزی، قربانی می‌کردند. ورزوا را در زمین صاحبش دفن می‌کردند، زیرا می‌گفتند روحش در زمین هست و باعث باروری زمین می‌شود. به یاد دارم که پدرم می‌گفت هر موقع در تابستان یا پاییز ورزوا سروصدا بکند حتماً رعد و برق و باران‌های رگباری داریم.

مردن ورزوا باعث ناراحتی مردم می‌شد که بیانگر ارزش و ارجمندی ورزوا در باور و اندیشهٔ مردم بوده است. احساس گناه و قربانی برگرفته از باوری در جوامع بدوی است که می‌توان با قربانی حیوان، گناه را بر دوش آن حیوان افکند؛ با این کار گناهان ازبین می‌رفت و مردم سعادت‌مند می‌شدند. دفن کردن ورزوا نشانه‌ای از احترام و ارزش قائل شدن برای ورزواست. باور مردم در تشبیه کردن نعرهٔ ورزوا به رعد و برق یادآور تجلی باروری آن‌ها در اساطیر کهن است.

ورزا گاو و صاعقه از روزگاری بس کهن و متّفقاً رمزهای خدایان طوفان و رعد و باران بوده‌اند. بانگ و نعرهٔ ورزا گاو در فرهنگ‌های کهن با طوفان و رعد برابر

شمرده می‌شود و هردو تجلی نیروی بارورکننده به‌شمار می‌روند (الیاده، ۱۹۴۹، ترجمهٔ ستاری، ۱۳۷۲، ص. ۲۰۱).

موارد یاد شده نشان می‌دهد که در باور مردم لارستان، ورزوا نماد باروری است و بدون قربانی و نگهداری از آن، خشک‌سالی در منطقه پدیدار خواهد شد.

۲ـ۲. ایندرا

ایندرا در هند مقامی والا دارد و یکی از بزرگ‌ترین خدایان هند است. باروری، خویشکاری برجستهٔ ایندراست ایندرا برخلاف اساطیر ایران که در تقابل با نیروهای اهورایی اَشَه (اردیبهشت) قرار دارد در اساطیر هند، خدای جنگجویی است که باران‌های سیلابی فرو می‌فرستد و اژدهای خشک‌سالی را ازبین می‌برد.

او خدایی است که در برق آسمان جای دارد و چنانچه از نام او برمی‌آید، عطیه با ارزش خود، باران را به زمین‌های تشنه و دهن‌چاک ارزانی می‌کند. وقتی سلطهٔ ظالمانهٔ بادهای سوزان از حد بگذرد، ایندرا با قدرت تمام باران زندگی‌بخش را فرو می‌بارد و ترنم خوش باران را به گوش زمینیان می‌رساند (Gox,1963, p.160).

ایندرا در باور مردم لارستان در قالب «ابرهای سیاه باران‌زا» نمود می‌یابد. بی‌بی‌زری در این باره می‌گوید:

ایدرا یا ایگدرا یعنی آب و شیره. به چک‌چک (قطره چکان) نیز ایدرا می‌گفتند. مردم چهل روز در گرمای تابستان هرگاه ابرهای سیاه در آسمان آشکار می‌شد باور داشتند که چهل پسینی شروع شده است. هم از ایدرا حاجت داشتند و طلب باران می‌کردند و هم از آن می‌ترسیدند، زیرا گاهی در این چهل روز باران‌های سیلابی می‌آمد که خرابی به‌بار داشت. مردم ساده‌لوح فکر می‌کردند که ایدرا با جانوران و دیوها در حال جنگیدن است؛ برای همین خشمگین است و باران‌های سیلابی می‌آید. زمانی که بچه بودم، پدرم می‌گفت از خانه بیرون نروم، زیرا شمشیر ایدرا که به دیوها می‌زند به تو می‌خورد و می‌میری. این شعر را می‌خواندند:

پسینه، چل پسینه، چل پسینه　　دلم پژمرده و زار و غمینه
اگر هر چل پسین بارون بباره　　دل من تازه کی گردد، همینه

دربارهٔ نقش ایندرا در اسطورهٔ باروری لارستان نکات زیر گفتنی است:

۱. در باور مردم لارستان، ایندرا ابرهای سیاه باران‌زاست که سبب باروری می‌شود. چهل پسینی در لارستان از نیمهٔ دوم تیرماه شروع می‌شود و تا اواسط شهریور ادامه دارد و در چهل پسین باران می‌آید؛ ابتدای باران‌های چهل پسینی با رعد و برق و سپس باران است. مردم هر سال آن را پاس می‌دارند و از ایندرا، در اوج فصل گرما، مبارزه با دیوهای خسک‌سالی و رهایی آب‌ها را می‌خواستند.

۲. در این منطقه، ایندرا در دو هیئت اساطیر ایرانی و هندی نمایان است. خشمگین شدن ایندرا و فرستادن باران‌های سیل‌آسا در باور مردم را می‌توان هیئت ایرانی او قلمداد کرد که برهم‌زنندهٔ نظم و درحال نابودی انسان‌هاست. همچنین هیئت ایندرا در اساطیر هند نیز در باور مردم به‌روشنی آشکار است که در حال نبرد با دیو خشک‌سالی و آزادسازی آب‌هاست (گرینباوم، ۱۹۶۹، ترجمهٔ پاکزاد، ۱۳۷۱، ص. ۹۰؛ گرجی، ۱۳۴۳، ص. ۱۳۰؛ جلالی نایینی، ۱۳۷۲، ص. ۱۷۲). ۳. هر چند بی‌بی‌زری متأثر از باورهای امروزه، گذشتگان را ساده لوح می‌داند، اما رفتار مردم در گذشته بیانگر پیوند عمیق آن‌ها با نیاکان خود و باورهایشان بوده است که سینه‌به‌سینه آن را حفظ کرده‌اند. ۴. شاید بتوان گفت عقاید مردم لارستان دربارهٔ هیئت هندی ایندرا در اساطیر، متأثر از رفت‌وآمد و تجارت مردم لارستان با هندوستان و انتقال بن‌مایه‌های اساطیری باشد. این نکته لازم به یادآوری است که در باور مردم منطقه ابرهای سیاه باران‌زا را ایندرا می‌نامند، درحالی‌که در اساطیر، ایندرا با دیوانی می‌جنگد که مانع ریزش باران می‌شوند و از باریدن ابرها جلوگیری می‌کنند.

۵. موارد یادشده بیانگر این است که خویشکاری ایندرا در باور مردم منطقه و اساطیر شباهت‌های یکسانی دارد. رعد و صاعقه به‌منزلهٔ جنگ‌افزار یکی از ویژگی‌هایی است که در باور مردم لارستان به ایندرا نسبت داده‌اند؛ در ریگ‌ودا نیز به پیوند صاعقه با ایندرا اشاره شده است:

> آن که در چهلمین پاییز شمبره را که در میان کوهستان زندگی می‌کرد، پیدا نمود و اژدها را که قدرت خویش را آشکار می‌ساخت و دیوی که در آن بود، بکشت، ای مردم او ایندراست. آن که با مهار آن گاو نر، آن قادر سیلاب بزرگ را آزاد ساخت تا به میل خویش روان گردند، آن که چون آسمان می‌گذشت و به رعد مسلط بود، روهینه (دیو خشک‌سالی) را پاره پاره ساخت، ای مردم او ایندراست (جلالی نایینی، ۱۳۷۲، ص. ۴۶۵).

طاهر بیگلری دربارهٔ ایندرا و ارتباط آن با باران در لارستان می‌گوید:

> به اسب سیاه و زاغ ایدرا می‌گفتند. تابستان با نقش بستن ابرهای سیاه در آسمان چهل پسینی شروع می‌شد. ابرهای سیاه که سریع در آسمان شکل می‌گرفتند در باور مردم به‌شکل اسب بودند؛ شاید هم ربطی به یکدیگر نداشتند. برای همین اسب علاوه‌بر استفاده‌های دیگر دارای ارزش بود. در آغاز چهل پسینی، رسمی وجود داشت که صاحب ایدرا سوار بر اسب با یک اسب رنگی دیگر شروع به مسابقه می‌کرد، همهٔ مردم جمع می‌شدند؛ آب‌انباری را نشان می‌کردند و اگر ایدرا زودتر به آب‌انبار می‌رسید و آب می‌خورد و نزد مردم بازمی‌گشت، مردم دیگر شک نداشتند که چهل پسینی باران خوبی می‌بارد، زمین آب می‌خورد و اگر باران در تابستان طولانی بود به آن باران دم‌اسبی[۴] می‌گفتند. شیهه کشیدن ایدرا نیز نشان بارندگی بود. موقعی که مسابقه آغاز می‌شد، بزرگ‌ترها برای اینکه باران ببارد و ایدرا زودتر برگردد و پیروز شود، هفت کودک را جمع می‌کردند و در دست هر

هفت نفر مقداری آرد می‌ریختند و می‌گفتند از نفر اول این شعر را بخواند و آردش را در هوا بریزد، دیگران هم جواب دهند تا به نفر هفتم برسد.

«از ایدرو چی می خات»« بَرو می خات».

از ایندرا چه چیزی می‌خواهد، باران می‌خواهد.

چند نکتهٔ مهم دربارهٔ تجلی ایندرا در هیئت اسب سیاه وجود دارد:

۱. همان گونه که از نقل‌قول بر می‌آید، در باور مردم لارستان ایندرا در قالب «ابرهای سیاه یا اسب سیاه» نمود پیدا می‌کند. اسب سیاه به‌منزلهٔ نمود زمینی ایندرا در میان مردم ارزشمند است. اسب در باور مردم لارستان ویژگی‌های باروری و جنگاوری دارد. در *اوستا* نیز ایندره گردونه‌ای با دو اسب و گاه با یک هزار اسب دارد (پورداوود، ۱۳۷۰، ص. ۲۱).

۲. اگر برمبنای اساطیر بپذیریم که ایندرا در اساطیر ایران مقام خدایی خود را به‌کلی ازدست نداد و لقبش به بهرام رسید که یکی از هیئت‌های او اسب است، پذیرش باور مردم و دگردیسی ایندرا در قالب اسب یا ابر آشکارتر می‌شود. «لقب ایندرا ورترهن به‌صورت ورثرغنه به خدای جنگ ایران، بهرام، رسید، با این تفاوت که بهرام برخلاف ایندرا، بیشتر در نقش یک خدای جنگ ظاهر می‌شود تا یک خدای باروری» (گرینباوم، ۱۹۶۹، ترجمهٔ پاکزاد، ۱۳۷۱، ص. ۹۰).

۳. این نکته نیز گفتنی است که در باور مردم لارستان ایندرا یا اسب سیاه برای آمدن باران به مسابقه و جنگاوری می‌پردازد؛ در این نقش ظاهر می‌شود و شیههٔ آن نشان بارندگی است که با خویشکاری بهرام در اساطیر (جنگاوری) سنخیت دارد با این تفاوت که برخلاف اساطیر ایران در باور مردم، بهرام علاوه‌بر جنگاوری، خویشکاری باروری خود را که از ایندرا گرفته بود، حفظ کرده است.

۴. نکتهٔ قابل‌توجه دیگر اینکه به باران‌های طولانی در تابستان «دم‌اسبی» می‌گویند که کارکرد اسطوره‌ای اسب در باور مردم لارستان دربارهٔ اسطوره باروری را آشکارتر می‌کند.

۵. یکی دیگر از نمادهای مرتبط با آب، آب‌انبار است که نقش بسیار مهمی در زندگی مردم لارستان دارد. آب انبار جنبهٔ تقدس دارد و یکی از پاک‌ترین مکان‌ها برای نگه‌داری آب است. در این منطقه یکی از نشانه‌های بارندگی و باروری این است که ایدرا در مسابقه، سریع‌تر از اسب‌های دیگر به آب‌انبار برسد و آب باران جمع‌شده در اثر بارش‌های گذشته در آب‌انبار را بخورد؛ نشان کردن آب‌انبار در میدان مسابقه و نوشیدن ایدرا از آب موجود در آن، سبب اهمیت آب و آب‌انبار است.

۶. وجود اعداد چهل (چهل پسینی) در باور مردم برای آمدن باران و هفت (هفت بار خواندن شعر به‌وسیلهٔ کودکان در مسابقه برای آمدن باران و پیروزی ایدرا) که در اسطوره‌شناسی ایرانی بیان‌گر کمال است در این مراسم قابل‌تأمل است.

۷. پاشیدن آرد به‌وسیلهٔ کودکان، هنگام خوانش شعر در آسمان و بخشیدن بخشی از رزق و روزی به طبیعت، بیانگر اهمیت و جایگاه نان و گندم در زندگی مردم است.

۲ـ۳. کلاغ

ایرانیان کهن می‌پنداشتند کلاغ انسان را حفظ می‌کند و برای او نیک‌بختی به همراه می‌آورد. به گفتهٔ هینلز «احتمالاً کلاغی که در تصاویر مهری بناهای تاریخی رومی همراه مهر (میترا) است، در اصل نمادی از خدای پیروزی و برای همراهی یا یاری این خداست» (هینلز، ۱۹۷۵، ترجمهٔ آموزگار و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۴۲).

«در آیین مهر ایران باستان، کلاغ بدین سبب که پیام‌آور و نماد خورشید است، پرنده‌ای مقبول به‌شمار می‌آمده است» (همان، ص. ۸۲).

بی‌بی زری دربارهٔ کلاغ می‌گوید:

کلاغ برای مردم لار نماد خوشبختی بود چون در داستان اسکندر از آب حیات نوشیده و جاودانه شده بود (ر.ک. داستان اسکندر در بخش اناهیتا). اگر کلاغ را فردی می‌دید یا روی دیوار خانه‌اش آواز می‌خواند برای همه تعریف می‌کرد و منتظر خبری خوش بود. آمدن کلاغ به خانه و قارقار آن را نشانهٔ برکت، نعمت و آمدن باران می‌دانستند و رنگ سیاه کلاغ را مثل ابرهای سیاه باران‌زا می‌دانستند و باور داشتند اگر کلاغ ببینند حتماً آسمان ابری می‌شود.

۱. پرندهٔ کلاغ در باور مردم لارستان و نیز در اساطیر در شمار ایزدان باروری قرار نمی‌گیرد، اما نمادی از باروری است که گویی به یاری ایزدان باروری می‌شتابد. مردم مشاهدهٔ آن را به فال نیک گرفته و خوش‌یمنی و پیام‌آوری را از صفات آن می‌دانند. کلاغ در اساطیر ملل پرنده‌ای چندوجهی است که با صفات متعدد و گاه متضاد وصف شده است.

۲. کلاغ در باور مردم لارستان مانند اسطورهٔ بسیاری از ملت‌ها، پرنده‌ای پیام‌آور است و نقش مثبت دارد. برای مثال در اساطیر ایران برگزیدهٔ اهورامزدا و یاری‌گر میتراست (در این باره ر.ک. کریستن‌سن، ۱۹۹۸، ترجمهٔ آموزگار و همکاران، ۱۳۸۳، ص.۱۲۶).

اگرچه در اساطیر، کلاغ در شمار ایزدان و خدایان باروری قرار نمی‌گیرد و نماد باروری و باران‌خواهی به‌صورت مستقیم نیست، اما در شمار نیروهای خیر و یاری‌دهندهٔ آن‌ها برای دفع بدی‌هاست.

۳. رنگ سیاه کلاغ در باور مردم از عناصر مهم و اثرگذار است، نمادی از ابرهای باران‌زا است و جنبهٔ مثبت دارد، اما در تأویل‌های اسطوره‌شناختی «رنگ سیاه، معنای نمادین رمز و راز، ناشناخته‌ها، مرگ، عقل، نیروی شر و اندوه را می‌رساند» (Guerin, 2005, p.185).

در اسطوره‌های سایر ملل ردپای کلاغ مشاهده می‌شود، پرنده‌ای پیام‌آور است و نقش مثبت دارد. کلاغ در اسطوره‌های مردم آمریکا، استاد تغییر شکل، در چین، نماد حق‌شناسی از والدین، در ژاپن، نشانهٔ عشق خانوادگی و در یونان به‌سبب توانایی پیشگویی موردپرستش است (ر.ک. صفاری، ۱۳۸۸، ص. ۱۴؛ هال، ۱۹۹۴، ترجمهٔ بهزادی، ۱۳۸۳، ص. ۸۴).

۲ـ۴.تیشتر

برپایهٔ اساطیر ایرانی، تیشتر به سه شکل درمی‌آید؛ در دههٔ اول ماه خرداد به‌صورت مردی پانزده ساله، در دههٔ دوم به‌صورت گاو نر و در دههٔ سوم به‌صورت اسب.

> تیشتر به راهنمایی ایزد بورچ (برز) و فروهر نیکان با یاری وهومن و ایزد هوم برای اجرای عمل خویش سه ترکیب به خود گرفت ... در مدت سی روز و سی شب در میان فروغ پرواز نمود و از هر یک از ترکیب سه‌گانهٔ خویش در مدت ده روز و ده شب باران شدید ببارید. هر قطره‌ای از این باران به درشتی پیاله‌ای بود از اثر آن به اندازهٔ یک قد مرد آب در روی زمین بالا آمد. جانوران موذی هلاک و در سوراخ‌های زمین غرق شدند (پورداوود، ۱۳۷۰، ص. ۳۲۹).

تیشتر در باور مردم لارستان در قالب «بز» نمود می‌یابد. طاهره حسنی در این باره می‌گوید: به بز الوس که به رنگ سیاه و سفید بود و از مرحلهٔ بزغاله بودن خارج شده و در آستانهٔ باردار شدن است، تیشتر می‌گویند. «به بزی که نیمی از بدنش سفید یک‌دست و نیمی دیگر سیاه یک‌دست باشد و روی کمرش خطی سفید رنگ باشد، الوس می‌گویند. در فارسی میانه به‌شکل arus (سفید) و در اوستایی به‌شکل auru a (سفید) است» (MacKenzie, 1971, p.11).

در باور مردم لارستان، به بزی که در آستانهٔ باردار شدن است و به مرحلهٔ زایش نرسیده است، تیشتر می‌گویند. این خدا در باور مردم با وجود ارزش و مرتبه‌ای والا، جنبه‌ای زمینی و مادی به‌خود گرفته و جنبهٔ خدایی خود را ازدست داده است. به‌سخن دیگر، تیشتر از مرتبهٔ خدایی در اساطیر ایرانی به مرحلهٔ فرودین در اساطیر این منطقه رسیده است. تفاوت اساسی میان ایزد تیشتر در اساطیر و باور مردم لارستان، این است که در اساطیر ایرانی، اهورامزدا برای افزایش قدرت و قوت تیشتر در برابر اپوش، برایش قربانی می‌کند و تیشتر در اثر قربانی‌های مردم قوت می‌گیرد، اما در اسطورهٔ لارستان، تیشتر خودش در برابر اناهیتا (سرچشمه آب که آب‌انبار یا سرچاه است) قربانی می‌شود تا مایهٔ حیات و باروری شود. قربانی شدن تیشتر در برابر اناهیتا و پاشیدن خون آن در آب و جاری کردن روی زمین، سبب افزونی آب، باروری و شکوفایی زمین می‌شود.

محمد حسنی دربارهٔ قربانی کردن در سرچشمهٔ آب می‌گوید:

> مردم در فصل کِشت به کنار آب‌انبار یا سرچاه می‌رفتند؛ همهٔ مردم می‌آمدند و مشارکت داشتند. هر کسی تیشتر با خودش آورده بود آن را قربانی می‌کرد. خون تیشتر را در چاه می‌ریختند تا موجب باروری شود. آبی که با خون قربانی آمیخته بود را از چاه با چندین دلو بیرون می‌کشیدند و در زمین می‌ریختند که با آمدن باران در زمین گسترده می‌شد. می‌گفتند حشره‌ای به اسم تیری وجود دارد که بذرها را خراب می‌کند و بلای جان بذر است که از بوی خون بدش می‌آید و بوی خون باعث مردن آن می‌شود. پس پاشیدن آب چاه پس از قربانی دو خاصیت داشت: اول برای باروری زمین و دوم برای مردن تیری. گوشت تیشتر را بین فقرا و مردم تقسیم می‌کردند و دعا می‌کردند که خشک‌سالی تمام شود و باران بیاید.

چند نکتهٔ مهم در مراسم قربانی تیشتر وجود دارد: الف) همهٔ مردم در مراسم شرکت می‌کردند. کسانی که توانایی قربانی کردن نداشتند، تنها برای دعا کردن می‌آمدند و

اجباری وجود نداشت، ب) برای قربانی کردن از تیشتر و خروس در کنار سرچشمهٔ آب یاد می‌شود که قربانی خروس برای برآورده شدن نذرهای فردی مردم دربارهٔ زایش، فرزند پسر و... بوده که ارتباطی با خشک‌سالی و بارندگی نداشته است، ج) جاری شدن خون تیشتر در آب و زمین را سبب باروری و آمدن باران می‌دانستند و یقین داشتند که با جاری کردن آب پس از قربانی در زمین، باران می‌بارد، د) مردم از حشره‌ای موذی به‌نام «تیری» یاد می‌کنند که در اسطوره‌شناسی ایرانی نام یکی از خدایان قدیم ایران است که آیین‌های او با تیشتر در آمیخته است.

> تیشتر، ستارهٔ رایومند فرهمند را می‌ستاییم. او آن‌چنان با سرعت به‌سوی دریای فراخکرت می‌وزد که تیر روان در مینو که بهترین آریاییان آرش شواتیر از کوه ائیروخشوثت به کوه خونونت پرتاب کرد (بویس، ۱۹۶۷، ترجمهٔ شاهنده، ۱۳۸۰، ص. ۳۰۶).

در این بند برای تیشتر صفت به سرعت جهیدن و سریع حرکت کردن در هوا آمده و حرکت او با تیر مینویی آرش شواتیر مقایسه شده است. این مقایسه به داستان اسطوره‌گونه‌ای بازمی‌گردد که در آن، آرش، با پرتاب تیری ایزدی، مرز ایران و توران را مشخص و خود پس از آن جان به جان‌آفرین تسلیم می‌کند. جدای از تشبیه تیشتر به تیر در این بند، در هیچ جای *اوستا* به تیر به‌منزلهٔ ایزد اشاره نشده است. بعضی از اسطوره‌پژوهان اعتقاد بر یکی بودن تیشتر و تیری دارند: «تیشتر و تیر در اصل یک ایزد واحد بوده‌اند» (شوارتز، ۱۹۸۵، ص. ۶۷۲). دربارهٔ ایزد تیر (ر.ک. پانیانو، ۱۹۹۵، ص. ۲۵؛ آیوازیان، ۱۹۹۰، ترجمهٔ احصایی، ۱۳۷۱، ص. ۱۸۳). «تیری» در مراسم قربانی تیشتر در باور مردم لارستان، شخصیتی اهریمنی است؛ خویشکاری آن، نابودی و زیان است که خون تیشتر باعث مرگ و نابودی آن می‌شود. این آیین یادآور نبرد کیهانی تیشتر با دیو خشک‌سالی «اپوشه» است.

۲ـ۵. اناهیتا

«اردویسور آناهیتا، همواره بر پیکر دوشیزه‌ای جوان، زیبا، برومند، کمر بر میان بسته، راست بالا، آزاده، نژاده و بزرگوار که جامهٔ زرین گران‌بهای پرچینی در بردارد، پدیدار می‌شود» (دوست‌خواه، ۱۳۴۳، ص. ۳۲۰). ایزدبانویی با شخصیتی بسیار برجسته که جای مهمی در آیین‌های ایران باستان به خود اختصاص می‌دهد و قدمت ستایش او به دوره‌های بسیار پیشین و حتی به زمان پیش از زرتشت می‌رسد (بهار، ۱۳۸۶، ص. ۹۵؛ آموزگار، ۱۳۸۷، ص. ۲۳). باوجود دیرینگی و نفوذ پرستش میترا در ادوار پیش از ظهور زرتشت، بعدها این ایزد تا اندازه‌ای به فراموشی سپرده شد، اما در مقابل چنین جریان فکری و دینی، ناهید در باورهای ایرانیان مقامی بالا به‌دست آورد که نه تنها پرستشگاه‌های بسیار زیاد بلکه تندیس‌ها و نمادهای بسیاری از این ایزدبانو در این سرزمین به‌جا مانده است (رجبی، ۱۳۸۰، ص. ۳۵۰).

اناهیتا در اساطیر ایرانی و در باور ایرانیان باستان فرشتهٔ نگهبان چشمه‌ها، باران، نماد باروری، عشق، دوستی و سرچشمهٔ همهٔ آب‌های روی زمین است و به‌سبب خاصیت باروری و زندگی‌بخشی آب، اناهیتا (ایزد آب) را مؤنث می‌پنداشته‌اند. اناهیتا

> منبع همهٔ باروری‌هاست؛ نطفهٔ همهٔ نران را پاک می‌گرداند، رحم همهٔ مادگان را تطهیر می‌کند و شیر را در پستان پاک می‌سازد. درحالی‌که در جایگاه آسمانی خود قرار دارد، سرچشمهٔ دریای گیهانی است (هینلز، ۱۹۷۵، ترجمهٔ آموزگار و همکاران، ۱۳۸۶، ص. ۳۹).

در اسطورهٔ باروری لارستان، اناهیتا رکن پنجم باروری است. با توجه به وضعیت خاص آب و هوایی لارستان و متکی بودن معیشت و زندگی مردم به کشاورزی، آب از اهمیت حیاتی بالایی برخوردار بوده است و سبب قرار گرفتن اناهیتا در جایگاهی فراتر از ورزوا، ایندرا، کلاغ و تیشتر شده است. قربانی کردن تیشتر در کنار چاه (سرچشمهٔ

آب) برای افزایش نیروی الههٔ آب (اناهیتا) بیانگر جایگاه والای اناهیتا در باور مردم لارستان است که می‌توان سرچشمهٔ آب (اناهیتا) را نزد مردم لارستان در رأس هرم اسطورهٔ باروری قرار داد. مصطفی یاقوتی دربارهٔ سرچشمهٔ آب می‌گوید:

> آب آب‌انبار یا چاه یعنی آب حیات و زندگی. براساس افسانه‌ای که در لارستان بیان می‌کردند، اسکندر در سفر خود به سرزمین تاریکی وقتی به آب حیات رسید و می‌خواست که از آب بنوشد و جاودانه شود، هنگام بالا بردن کوزهٔ آب زندگی، پرندهٔ دال (کلاغ) از چاه بیرون آمد، خود را به کوزهٔ آب زد و کوزه افتاد و شکست، آب بر روی زمین ریخت و سرازیر شد و در چاه ریخته شد. دال سریع به داخل چاه رفت و کل آب زندگی را خورد و مقدار کمی آب، داخل چاه در زمین فرورفت برای همین آب چاه پاک‌ترین آب‌هاست و ممکن است آب چاه بر اثر کفران نعمت، گناه و قربانی نکردن کم بشود، ولی هیچ وقت خشک نمی‌شود و پرندهٔ دال نیز به مرگ طبیعی نمی‌میرد.

در گفتهٔ یاقوتی چند نکتهٔ بارز وجود دارد: نخست این‌که به‌دلیل ریخته شدن آب زندگی در چاه، آب آب‌انبار یا چاه، سرچشمهٔ آب‌هاست و یکی از بارزترین ویژگی‌های اناهیتا، یعنی پاکی به این آب نسبت داده شده است. دوم اینکه آب چاه در باور مردم، هیچ وقت خشک نمی‌شود. بنابراین، سرچشمهٔ آب، مایهٔ حیات و روزنه‌ای از امید در دل‌های مردم برای باروری است. سوم این‌که مردم لارستان خشک‌سالی و کم شدن آب را وابسته به چند عامل گناه، کفران نعمت و قربانی نکردن برای اناهیتا (سرچشمهٔ آب) می‌دانند که نتیجهٔ سست شدن ایمان مردم است و فراوانی آب را در گرو ایمان پاک به باورهای پیشینیان، انجام ندادن گناه و کفران نعمت و قربانی کردن در سرچشمهٔ آب می‌دانند.

وابستگی به آب و نیاز به باران برای امرار معاش و ادامهٔ زندگی سبب رواج سه آیین ویژهٔ باران‌خواهی در لارستان شده است:

۳. آیین‌های باران‌خواهی در لارستان

۳ـ۱. کِلَیه دُعا (قبله دعا)

محمد جاوید دربارهٔ این آیین می‌گوید:

> رسم بود که اگر مدتی در لار باران نمی‌بارید برای طلب باران، نماز طلب باران برگزار می‌شد. این مراسم در صحرا و روی کوه برگزار می‌شد و مردم حتماً قبل از مراسم، دو الی سه روز، روزه می‌گرفتند. مردم برای نماز با پای برهنه به صحرا می‌رفتند و کودکان و کهن‌سالان را که منتظر رحمت بودند، با خود به صحرا می‌بردند؛ حتی گوسفندان لاغراندام را با خود به صحرا می‌بردند و دعا می‌کردند که اگر ما گناهکار هستیم این حیوان‌های زبان‌بسته چه گناهی دارند. بعد از نماز، تیشتر را قربانی می‌کردند و گوشت آن را بین مردم تقسیم می‌کردند. مردم برای رفتن به صحرا با خود چتر می‌بردند و اعتقاد داشتند که در مسیر برگشت برو گیر[۵] (باران‌گیر، دچار باران) می‌شویم.

چند نکته در مراسم باران‌خواهی (قبله دعا) گفتنی است: الف) مراسم جنبهٔ عمومی داشت و مردم به درگاه خداوند برای آمدن باران دعا می‌کردند، ب) پای برهنهٔ مردم در صحرا برای حضور در مراسم، نشان از تواضع، فروتنی و خواست قلبی مردم در طلب باران و اجرای هرچه بهتر مراسم باران‌خواهی است، ج) برگزاری مراسم در صحرا و بر روی کوه دارای بن‌مایه‌های اساطیری است؛ از منظر اسطوره و در میان اقوام، کوه جایگاه خدایان و عابدان بوده است؛ شاید بتوان گفت به همین دلیل مراسم قبله دعا بر روی کوه انجام می‌شده است که مردم اطلاعی دربارهٔ این موضوع ندارند. «کوه در اساطیر ایران، در باور انسان باستان دارای راز و رمزی غریب است. به همین علت از روی ترس یا نیاز برای کوه قداست و معنویت قائل بودند» (الیاده، ۱۹۴۹، ترجمهٔ ستاری، ۱۳۷۲، ص. ۴۰).

د) در نظر مردم و برگزارکنندگان، تنها دعا و خواندن نماز طلب باران کافی نبوده است؛ اگرچه ممکن است اجرای همین مراسم نیز به آمدن باران منجر می‌شده است، اما قربانی شدن یک رکن باروری (تیشتر) در مراسم، دلیل اهمیت این اسطورهٔ باروری در باور مردم لارستان بوده است که پس از قربانی تیشتر، شکی در آمدن باران نداشته و برای خیس نشدن با خود چتر می‌برده‌اند، ه) نماز و دعا برای طلب باران در مناطق دیگر نیز برگزار می‌شده است که برای نمونه می‌توان به خراسان، کرمان و در میان بختیاری‌ها اشاره کرد (میرزایی، ۱۳۸۹، ص. ۱۱؛ نعمت طاووسی، ۱۳۹۱، ص. ۹).

۳ـ۲. لله لله بَرو بِدا(الله الله بارون بیا)

حسین یعقوبی دربارهٔ این مراسم می‌گوید:

> هنگام خشک‌سالی دسته‌ای از زن‌ها، نوجوانان، بچه‌ها، دخترها، شب با پای برهنه به در خانه‌ها می‌رفتند که این عده معمولاً ده تا پانزده نفر بودند و چند مرد مسن آن‌ها را هدایت می‌کردند. یک نفر از افراد مسن که رهبر بود سخن منظومی را می‌گفت و دیگران جواب می‌دادند: الله الله باران بیا. این افراد به همراه خود کیسه‌های پارچه‌ای داشتند؛ آن‌ها در خانه‌ها را نمی‌زدند و همین ابیاتی که می‌خواندند صاحب‌خانه متوجه دلیل حضور آن‌ها می‌شد. صاحب‌خانه به محض شنیدن صدای الله الله باران بیا، در را باز می‌کرد، آن افراد نیز در خانه حضور داشتند و آن ابیات را می‌خواندند و منتظر بودند که صاحب‌خانه به آن‌ها چیزی بدهد که معمولاً آرد یا گندم و جو بود؛ بعد از چند شب تکرار این مراسم زمانی که به مقدار کافی گندم یا جو جمع شده بود هلیم درست می‌کردند و یک سنگ کوچک داخل یکی از ظرف‌های هلیم می‌انداختند و آن را اول به بچه‌ها و جوان‌ها می‌دادند. بعد می‌پرسیدند که نشانه در دهن چه کسی است؟ مردم صادق بودند و راستش را می‌گفتند. نشانه در دهان هر فردی بود با صدای بلند می‌گفت من. آن فرد را می‌گرفتند و فلک می‌کردند و از وی می‌پرسیدند چه موقع باران می‌آید؟ آن فرد هم می‌گفت فردا، بعد او را رها می‌کردند و معمولاً تا سه روز بعد حتماً باران می‌آمد.

رهبر: برکهٔ آقا خالیه	berkeye āqā xaliya
همسرایان: لله لله باران بیا	leia leia bārān beyā
ر: سرهایمان برهنه، پاهایمان برهنه	sarhāyemān berehne pāhāyemān berehne
ه: لله لله باران بیا	leia leia bārān beyā
ر: از دست گناه‌کاران	az daste gonah kārān
ه: لله لله باران بیا	leia leia bārān beyā
ر: یک ماهه گندم کاشتم	yek māhe gandom kāštam
ه: لله لله باران بیا	leia leia bārān beyā
ر: گاو نرِ پس چاه	gave nore pase chāh
ه: لله لله باران بیا	leia leia bārān beyā

در باور مردم لارستان برای آنکه همهٔ اهالی در طلب باران، نقش داشته باشند، از آن‌ها گندم یا جو درخواست می‌شد و مردم بنابر توان خود به آن‌ها گندم یا جو می‌دادند. تا پیش از این گندم خوراک اصلی همهٔ مردم ایران بود و هم‌اکنون نیز بیشتر مردم ایران خوراک اصلی‌شان گندم است. کاهش بارش باران موجب کاهش محصول گندم می‌شود و این اتفاق نه‌تنها به معنی کمبود آذوقه مردم منطقه، که به معنی کاهش برکت است؛ به همین دلیل است که گندم در برپایی این آیین نقش ایفا می‌کند.

> گندم و فراورده‌های مرتبط با گندم تنها خوراک برای انسان نیست، نماد برکت هم هست. نان که فراوردهٔ گندم است، برکتی خدایی به‌شمار می‌رود. چنان که از دیرباز در ایران رسم بوده است که اگر تکه‌نانی به زمین بیفتد، باید آن را برداشت و بوسید و به شکاف دیوار گذاشت وگرنه قحطی و گرسنگی پیش خواهد آمد. مقدس بودن گندم سبب می‌شود تا بدان سوگند یاد کنند (ماسه، ۱۹۳۸، ترجمهٔ روشن‌ضمیر، ۱۳۸۷، ص. ۳۵۹).

در لارستان با گندم یا آرد گندم در مراسم هلیم می‌پزند. این پختن به منزلهٔ برکتی است که نتیجه باران‌آوری در سال‌های قبل است. در هلیم سنگی کوچک را به‌منزلهٔ نشانه جای می‌دهند و هلیم را میان شرکت‌کنندگان در مراسم تقسیم می‌کنند. نشانه به هر کسی که بیفتد، او نقش بلاگردان را ایفا می‌کند. اوست که باید سپر بلای دیگران

شود، زیرا نیامدن باران به باور مردم لارستان به‌سبب وقوع گناهی است، آنگاه با یافتن یک سپر بلا و زدن نمادین او از گناهان پیشین تبری می‌جویند.

۳ـ۳. مراسم خَشَ نِشو (خوشه نشان)

اقبال سرمست دربارهٔ این مراسم می‌گوید:

> مردم همیشه مقداری خوشهٔ گندم از سال‌های قبل در خانه داشتند؛ به یاد آن سال‌هایی که باران بابرکتی آمده بود. خوشه‌های گندم را با ریسمان به‌صورت دایره به هم وصل می‌کردند که به‌شکل خورشید بود و در حیاط خانه آویزان می‌کردند و بعد در انتظار باد بودند و باور داشتند اگر باد خوب و موافقی بیاید و خوشه‌های آویزان‌شده را دانه دانه بر زمین بیندازد که افتادن خوشه بر روی زمین تداعی‌گر افتادن باران از آسمان بر زمین بود، خورشید پنهان می‌شود و باران می‌آید. اگر باد تندی می‌آمد و پیوسته بود و باعث می‌شد که در طول یک یا چند روز همهٔ خوشه‌های گندم بر روی زمین بریزد دیگر شکی در آمدن باران وجود نداشت. بعد از این کار از روی پشت بام خانه از داخل رَچِنه (ناودان) آب بر روی بچه‌ها می‌ریختند و می‌گفتند که قدم آن‌ها تَر (خیس) می‌شود. انجام هم‌زمان این دو مراسم باعث آمدن باران می‌شد و ابیات زیر را در زمان انجام مراسم می‌خواندند:

خوشهٔ گندم نشانا	xošay gandom nešonā
باد بیا باران بیا	bād beyā barān beyā
رفتم به سیل صحرا	raftam be sayle sahrā
یاد بیا باران بیا	bād beyā barān beyā
گندم منی دو تا دو تا	gandom mani du tā du tā
باد بیا بِاران بیا بیا	bād beyā barān beyā
زن از شوهر جدا جدا	zan az šohar jedā jedā
باد بیا باران بیا	bād beyā barān beyā

وجود این آیین و مراسم نشان‌دهندهٔ تلاش مردم برای جلوگیری از وقوع خشک‌سالی و آمدن باران است. باد در انجام این مراسم تأثیر بسزایی دارد تا جایی که در باور مردم، انجام این مراسم و آمدن باران در پیوند با شکل‌گیری باد است. به‌سخن دیگر باد است که باران را می‌سازد و وجودش عامل باروری است.

ریختن آب از ناودان بر روی کودکان، اشاره به برآورده شدن نیاز مردم دارد که در تمنای باران هستند؛ این کردار نمادین است: «در انواع جادوها آمده است که اگر می‌خواهید طبیعت کاری را بکند، خودتان آن را انجام بدهید» (بهار، ۱۳۷۷، ص. ۲۲۷). ریختن آب از پشت بام، به ریزش باران از آسمان اشاره دارد که ایجاد هماهنگی شکلی باعث تقویت نماد می‌شود.

۴. نتیجه

بررسی‌های میدانی نگارندگان نشان می‌دهد که بخش زیادی از باورهای کهن اساطیری در منطقهٔ لارستان هم‌چنان باقی مانده است. این باورها گاه چنان با زندگی مردم آمیخته‌اند که بر همهٔ ارکان آن تأثیر می‌گذارند؛ به‌گونه‌ای که جدا کردن و گاه تشخیص آن بسیار دشوار است. در این پژوهش از میان باورهای متعدد اساطیری منطقهٔ لارستان، اسطوره باروری و سه آیین باران‌خواهی واکاوی و بررسی شد. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که الف) ورزوا، ب) ایندرا، ج) کلاغ، د) تیشتر، ه) اناهیتا، پنج رکن اسطورهٔ باروری در لارستان را تشکیل می‌دهند.

مردم دربارهٔ ورزوا که به آن ذیوش هم می‌گفتند، باورهایی دارند که با باروری مرتبط است، ازجمله هنگام قربانی ورزوا را به سرچشمهٔ آب می‌بردند، ورزوا یا گاو تنومند را سبب باروری و لاغر شدن آن را یکی از عوامل خشک‌سالی می‌دانستند، ورزوا قربانی

نمی‌شد، زیرا عامل روزی و خیر و برکت بود، با مرگ ورزوا ناراحت می‌شدند، ورزوا را دفن می‌کردند.

خویشکاری ایندرا در اساطیر ایران و هند به ترتیب برهم‌زنندهٔ نظم و نابودی انسان‌ها و مبارزه با دیو خشک‌سالی و آزادسازی آب‌ها، در منطقهٔ لارستان نمود دارد. ایندرا در باور مردم لارستان در قالب ابرهای سیاه باران‌زا و اسب نمود می‌یابد. از ایندرا طلب باران می‌کنند و از او می‌ترسند، زیرا در موقع خشم، باران‌های سیلابی فرو می‌فرستد، رعد و برق سلاح اوست، شیهه کشیدن اسب را نشان بارندگی می‌دانند، ایندرا را مانع خشک‌سالی قلمداد می‌کنند.

کلاغ در شمار خدایان باروری قرار نمی‌گیرد، اما در باور مردم نمودی از باروری است و مشاهدهٔ آن سبب شنیدن خبر خوش و آمدن باران می‌شود.

تیشتر در باور مردم جنبهٔ مادی به‌خود گرفته است و هر ساله برای نیرو بخشی به الههٔ آب قربانی می‌شود. قربانی کردن تیشتر در کنار سرچشمهٔ آب برای افزایش نیروی الههٔ آب بیانگر جایگاه والای اناهیتاست و سرچشمهٔ آب در رأس هرم اسطورهٔ باروری در منطقه قرار دارد. ازسویی‌دیگر وضعیت خشک آب و هوایی، خشک‌سالی، وابستگی به آب، نیاز به باران برای ادامهٔ زندگی و تأمین معاش باعث شکل‌گیری آیین‌های باران‌خواهی شده است.. آیین‌های باران‌خواهی منطقهٔ لارستان عبارت‌اند از: الف) قبله دعا، ب) الله بده بارون، ج) خوشه‌نشان. آیین قبله دعا جنبهٔ عمومی داشت، مردم با پای برهنه به صحرا می‌رفتند و برای آمدن باران نماز می‌خواندند و به درگاه خداوند دعا می‌کردند. در آیین الله بده باران با صدای بلند شعری محلی را می‌خوانند؛ گروهی از کودکان و جوان‌ها به در خانه‌ها رفته، گندم یا جو می‌گیرند و برای آمدن باران حلیم نذری درست می‌کنند. در آیین خوشه‌نشان، مردم خوشه‌های گندم را به‌صورت دایره‌شکل با ریسمان به هم وصل و آن را در خانه آویزان می‌کنند و معتقدند با وزیدن باد و افتادن خوشه‌ها بر زمین که یادآور فروافتادن باران از آسمان است، باران می‌بارد.

پی‌نوشت‌ها

1. Laurence Coupe
2. Mircea Eliade

۳. با توجه به حجم زیاد برگردان‌ها و نقل‌قول‌ها با لهجهٔ محلی، ترجیح داده شد که تنها متن فارسی نقل‌قول شود.

4. Barane Dome As pi
5. Baru gir

منابع

الف) منابع کتبی

آخته، ا. (۱۳۸۵). *جشن‌ها و آیین‌های شادمانی ایران*. تهران: اطلاعات.

آموزگار، ژ. (۱۳۸۷). *تاریخ اساطیر ایران*. تهران: سمت.

آیوازیان، م. (۱۹۹۰). *وام‌واژه‌های ایرانی میانهٔ غربی در زبان ارمنی*. ترجمهٔ م. احصایی (۱۳۷۱). تهران: مطالعات و تحقیقات فرهنگی.

اشمیت، ر. (۱۹۸۹). *راهنمای زبان‌های ایرانی*. ترجمهٔ م. بختیاری (۱۳۹۳). تهران: ققنوس.

اقتداری، ا. (۱۳۳۴). *لارستان کهن و فرهنگ لارستانی*. تهران: جهان معاصر.

الیاده، م. (۱۹۴۹). *رساله در تاریخ ادیان*. ترجمهٔ ج. ستاری (۱۳۷۲). تهران: سروش.

بلعمی، ا. (۱۳۵۳). *تاریخ بلعمی*. تهران: بی‌تا.

بویس، م. (۱۳۸۰). بانو و دبیر، تأملی بیشتر بر اناهیت و تیر. ترجمهٔ ش. شاهنده. *فرهنگ*، *۱*، ۲۹۷ـ۳۰۶.

بهار، م. (۱۳۹۱). *پژوهشی در اساطیر ایران*. تهران: آگه.

بهار، م. (۱۳۸۶). *ادیان آسیایی*. تهران: چشمه.

بهار، م. (۱۳۷۷). *از اسطوره تا تاریخ*. ویراستار ا. اسماعیل‌پور. تهران: چشمه.

بیرگانی، ا. (۱۳۹۷). شَشَه دالو نمادی از الههٔ آب و ایزد باران. *ادبیات و زبان‌های محلی ایران‌زمین*، ۲۲، ۱ـ۲۴.

پاپلی یزدی، م.ح. (۱۳۷۸). آیین‌های باران خواهی در زمان خشک‌سالی‌ها. *تحقیقات جغرافیایی*، *۵۵*، ۱۸۶ـ۲۱۱.

پورداوود، ا. (۱۳۷۰). *یشت‌ها*. تهران: دانشگاه تهران.

جلالی نایینی، م. (۱۳۷۲). *تحقیق و ترجمه و مقدمه گزیدهٔ سروده‌های ریگ‌ودا*. تهران: نقره.

حسن‌نژاد، ح.، و مشفقی، آ. (۱۳۹۷). اسطورهٔ باروری و اشارات اسطوره‌ای در کلیدر. *ادبیات فارسی*، ۴۲، ۱ـ۲۲.

خسروی، ی. (۱۳۸۳). انوشگی در ایران باستان. *کتاب ماه هنر*، *۷۶*، ۸۴ـ۹۷.

خنجی، ل. (۱۳۷۸). *گویش خنجی برمبنای دستور زبان لارستانی*. شیراز: دانشنامهٔ فارس.

دادگی، ف. (۱۳۹۰). *بندهش*. تصحیح م. بهار. تهران: توس.

دوبوکور، م. (۱۹۳۱). *رمزهای زنده جان*. ترجمهٔ ج. ستاری (۱۳۷۶). تهران: نشرمرکز.

دوستخواه، ج. (۱۳۴۳). *اوستا. نامهٔ مینوی آیین زرتشت*. تهران: مروارید.

دوشن گیمن، ژ. (۱۹۸۳). *دین ایران باستان*. ترجمهٔ ر. منجم (۱۳۸۵). تهران: علم.

راشد محصل، م. (۱۳۶۶). *گزیده‌های زاداسپرم*. تهران: مطالعات و تحقیقات فرهنگی.

رجبی، پ. (۱۳۸۰). *هزاره‌های گمشده*. تهران: توس.

ژیران، ف.، لاکوئه، گ.، و دلاپورت، ل. (۱۹۷۳). *فرهنگ اساطیر آشور و بابل*. ترجمهٔ ا. اسماعیل‌پور (۱۳۷۵). تهران: فکر روز.

شمیسا، س. (۱۳۷۸). *فرهنگ اشارات*. تهران: میترا.

صفاری، ع. (۱۳۸۸). *کلاغنامه، از اسطوره تا واقعیت*. تهران: مروارید.

عفیفی، ر. (۱۳۷۴). *اساطیر و فرهنگ ایران در نوشته‌های پهلوی*. تهران: توس.

فریز، ج. (۱۹۸۷). *شاخهٔ زرین*. ترجمهٔ ک. فیروزمند (۱۳۹۶). تهران: آگاه.

فقیهی محدث، ف. (۱۳۹۰). *قربانی در ادیان الهی*. تبریز: مولی علی.

فیروزمندی، ب.، و رضایی، م.، و جودی، خ. (۱۳۹۱). روایتی محلی از اسطورهٔ «الههٔ باروری» در لرستان. *زن در فرهنگ و هنر*، ۲، ۲۵ـ۴۳.

کراسنوولسکا، آ. (۱۹۷۰). *چند چهرهٔ کلیدی در اساطیر گاه‌شماری ایرانی*. ترجمهٔ ژ. متحدین (۱۳۸۲). تهران: ورجاوند.

کریستن‌سن، آ. (۱۹۹۸). *نمونه‌های نخستین انسان و نخستین شهریار در تاریخ افسانه‌ای ایران*. ترجمهٔ ژ. آموزگار و ا. تفضلی (۱۳۸۳). تهران: چشمه.

کشاورزی، س.، واردی، ز.، و رضایی، م. (۱۴۰۰). «اسطوره‌های باروری در افسانه‌های استان‌های چهارمحال و بختیاری، لرستان و کهگیلویه و بویراحمد». *فرهنگ و ادبیات عامه*، ۳۹، ۱ـ۳۴.

کوپ، ل. (۱۹۹۷). *اسطوره*. ترجمهٔ م. دهقانی (۱۳۹۰). تهران: علمی و فرهنگی.

گرجی، م. (۱۳۴۳). *آناهیتا پنجاه گفتار پورداوود*. تهران: امیر کبیر.

گرینباوم، ا. (۱۹۶۹). *اسطورهٔ اژدهاکشی در هند و ایران*. ترجمهٔ ف. پاکزاد (۱۳۷۱). تهران: نامهٔ فرهنگ.

ماسه، ه. (۱۹۳۸). *معتقدات و آداب ایرانی*. ترجمهٔ م. روشن‌ضمیر (۱۳۸۷). تهران: شفیعی.

مالچانوا، ا. (۱۹۸۲). «گویش‌های لاری». ترجمهٔ م. احسانی. *نامهٔ فرهنگستان*، ۵، ۱۸۳ـ ۱۸۷.

مورخ لاری، ع. (۱۳۷۱). *تاریخ لارستان*. شیراز: راهگشا.

میرزایی، ط. (۱۳۸۹). آیین باران‌خواهی در خراسان جنوبی. *مطالعات فرهنگی اجتماعی خراسان*، ۱۵، ۱۸۶ـ۲۰۹.

نجمی، ش. (۱۳۹۴). واکاوی اسطورهٔ جرعه افشانی. *ادب و زبان*، ۳۸، ۳۴۳ـ۳۶۱.

نرخشی، ا. (۱۳۱۷). *تاریخ بخارا*. تصحیح م. رضوی. تهران: سنایی.

نعمت طاووسی، م. (۱۳۹۱). «رمزگشایی پاره‌های آیین‌های باران‌خواهی ایران». *مطالعات ایرانی*، ۲۱، ۱ـ ۱۵.

وارنر، ر. (۱۳۷۹). مفهوم اسطوره» ترجمهٔ ا. اسماعیل‌پور. *کتاب ماه هنر*، ۱۶ـ۲۵.

هال، ج. (۱۹۹۴). *فرهنگ نگاره‌ای نمادها در هنر شرق و غرب*. ترجمهٔ ر. بهزادی (۱۳۸۳). تهران: فرهنگ معاصر.

هینلز، ج. (۱۹۷۵). *شناخت اساطیر ایران*. ترجمهٔ ژ. آموزگار و ا. تفضلی (۱۳۸۶). تهران: چشمه.

References

A) Written resources

Afifi, R. (1995). *Iranian mythology and culture in Pahlavi writings* (in Farsi). Toos.

Aidinlou, S. (2010). Seven labors of the hero. *Journal of Literature and Humanities of Shahid Chamran University*, *26*, 1-27.

Akhte, A. (2006). *Iranian celebrations and rituals* (in Farsi). Etelaat.

Amuzgar, J. (1995). *Mythical history if Iran* (in Farsi). Samt.

Amuzgar, Zh. (2008). *History of Iranian mythology* (in Farsi). Samt.

Ayvazian, M. (1990). *Loan of Middle Western Iranian words in Armenian* (translated by Mohammad Ehsayi). Cultural Studies and Research.

Bahar, M (2005). *From myth to history* (in Farsi). Cheshme.

Bahar, M. (1998). *From myth to history* (edited by Abolghasem Esmaeilpour). Cheshmeh.

Bahar, M. (2007). *Asian religions* (in Farsi). Cheshmeh.

Bahar, M. (2012). *Research in Iranian mythology* (in Farsi). Agah.

Balami, A. (1974). *History of Bal'ami* (in Farsi). Bita.

Beaucorps, M. (1931). *Les symbols vivants* (translated into Farsi by Jalal Sattari). Markaz.

Birgani, A. (2018). Shasha Dalu is a symbol of the goddess of water and the god of rain. *Literature and local languages of Iran*, *22*, 1-24.

Boyce, M. (2001). Lady and secretary, more reflection on Anahit and Tir (translated by Shahnaz Shahande). *Culture*, *1*, 297-306.

Campbell, J. (2007) *The power of myth* (translated into Farsi by Abbās Moxber). Markaz.

Coupe, L. (1997). *Myth* (translated into Farsi by Mohammad Dehghani). Scientific and Cultural.

Dadegi, F. (2011). *Bondahesn* (edited by Mehrdad Bahar). Toos.

Doustkhah, J. (1964). *Avesta. Minoan letter of Zoroastrianism* (in Farsi). Morvarid.

Duchesne Guilemin, J. (1983). *The religion of ancient Iran*. (translated into Farsi by Roya Monajjem). Science.

Eghtedari, A. (1995). *Ancient Larestan and Larestani culture* (in Farsi). Contemporary World.

Eliade, M. (1949). *Treatise on the history of religions* (translated into Farsi by Jalal Sattari). Soroush.

Elyade, M. (1995). *Myth, dream, mystery* (translated into Farsi by Roya Monajem). Elm.

Faghihi Mohaddes, F. (2011). *Sacrifice in the divine religions* (in Farsi). Mowla Ali.

Firoozmandi, B., Rezaei, M., & Judy, Kh. (2012). A local narrative of the myth of the "goddess of fertility" in Lorestan. *Woman in Culture and Art*, *2*, 25-43.

Freeze, J. (1987). The *golden bough* (translated into Farsi by Kazem Firouzmand). Agah.

Gorji, M. (1964). *Anahita fifty words by Purdue* (in Farsi). Amir Kabir.

Gox ,G., & Bart, M. A. (1963). *The mythology of the Aryan nations.* Series Office.

Greenbaum, A. (1969). *The myth of dragon slaying in India and Iran* (translated into Farsi by Fazlollah Pakzad). Nameh Farhang.

Guerin, W (2005). *A handbook of critical approaches to literature*. Oxford University Press.

Hall, J. (1994). *A pictorial culture of symbols in Eastern and Western art* (translated into Farsi by Roghayeh Behzadi). Contemporary Culture.

Hassan Nejad, H., & Moshfeghi, A. (2018). Fertility myth and mythical allusions to the key. *Persian Literature*, *42*, 1-22.

Hinels, J. (1975). *Understanding Iranian mythology* (translated into Farsi by Zhaleh Amuzgar & Ahmad Tafazzoli). Cheshmeh.

Jalali Naeini, M. (1993). *Research, translation and introduction to selected Rig Veda poems* (in Farsi). Silver.

Jiran, F., Lacoue, G., & Delaporte, L. (1973). *Assyrian and Yabel mythology* (translated into Farsi by Abolghasem Esmaeilpour). Fekr Rooz.

Keshavarzi, S., Waredi, Z., & Rezaei, M. (2021). Fertility myths in the legends of Chaharmahal and Bakhtiari, Lorestan, Kohgiluyeh and Boyer-Ahmad provinces. *Popular Culture and Literature*, *39*, 1-34.

Khonji, L. (1999). *Khonji dialect based on Larestani grammar* (in Farsi). Fars Encyclopedia.

Khosravi, Y. (2004). Anushgi in ancient Iran. *Book of the Month of Art*, *76*, 84-97.

Krasnovolska, A. (1970). *Some key figures in Iranian chronological mythology* (translated into Farsi by Zhaleh Mottahedin). Varjavand.

Kristen Sen, A. (1998). *Examples of the first man and the first prince in the legendary history of Iran* (translated into Farsi by Jhaleh Amuzgar & Ahmad Tafzoli). Cheshmeh.

Mackenzie. D. N. (1971). *A concise Pahlavi dictionary*. Oxford University Press.

Malchanova, A. (1982). Lari dialects (translated into Farsi by Mahmoud Ehsani). *Name Farhangestan, 5*, 183-187.
Masse, H. (1938). *Iranian beliefs and custom* (translated into Farsi by Mehdi Rowshan Zamir). Shafiee.
Mirzaei, I. (2010). Rain-seeking ritual in South Khorasan. *Khorasan Social Cultural Studies*, *15*, 186-209.
Movarrekh Lari, A. (1992). *History of Larestan* (in Farsi). Rahgosha.
Najmi, Sh. (2015). An analysis of the myth of sprinkling. *Literature and Language*, *38*, 343-361.
Narakhishi, A. (1938). *History of Bukhara* (in Farsi). Sanayi.
Nemat Tavusi, M. (2012). Deciphering parts of Iran's rain-seeking rituals. *Iranian Studies*, *21*, 1- 15.
Panaino, A. (1990). *Tištrya, part 1: the avestan hymn to airius Roma*. Istituto italiano per il Medio ed Estremo Oriente.
Papli Yazdi, M. (1999). Rain-seeking rituals during droughts. *Geographical Research of Mashhad, 55,* 186-211.
Pourdavood, E. (1991). *Yashtha* (in Farsi). University of Tehran.
Rajabi, P. (2001). *The lost millennia* (in Farsi). Toos.
Rashed Mohassel, M. (1987). *Excerpts from Zadesperam* (in Farsi). Cultural Studies and Research.
Saffari, A. (2009). *The crow, from myth to reality* (in Farsi). Morvarid.
Schmidt, R. (1989). *Guide to Iranian languages* (translated into Farsi by Arman Bakhtiyari). Ghoghnus.
Schwartz, M. (1985) *The religion of Achaemenian Iran Cambridge history of Iran.* Cambridge.
Shamisa, S. (1999). *Culture of allusions* (in Farsi). Mitra.
Warner, R. (2000). The concept of myth (translated into Farsi by Abolghasem Esmaeilpour). *Book of the Month of Art, ۰*, 16-25.

B) Oral resources

Ahmadi, Z. 80 years old. Dehkoyeh city, illiterate, housewife.
Biglery, T. 72 years old. Dideban village, illiterate, farmer.
Ghafuri, S. 70 years old. Zarwan village, primary education, housewife.
Hassani, I. 65 years old. Dashti village, primary education, farmer.
Hassani, M. 60 years old. Dashti village, primary education, farmer.
Javid, M. 70 years old. Kango Rishe village, illiterate, pastor.
Ruby, M. 60 years old. Lar, elementary education, bank employee.
Sarmast, A. 70 years old. Lar, illiterate, rancher.
Taheri, A. 60 years old. Beriz Village, Elementary Education, Driver.
Yaqubi, H. 70 years old. Hormoud village, illiterate, farmer.